

УДК 811.14'01/02А

А. Поліщук (Шадчина), канд. філол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ**ТЕМПОРАЛЬНА СЕМАНТИКА В ГРЕЦЬКІЙ МОВІ НОВОГО ЗАВІТУ**

Присвячено вивченню системи граматичних часів грецької мови елліністичного періоду, а саме: функціональним значенням презенса, імперфекта, аориста, перфекта, плюсквамперфекта та футурума. Матеріал аналізу становили грецькі новозавітні тексти. Дослідниця дійшла висновку, що ядро поля темпоральності в койне залишилося практично без змін, порівняно з класичним періодом, оскільки нові контекстуальні значення пластично "вписалися" в нові світоглядні модули елліністичної епохи. Периферійні зміни торкнулися темпоральних значень футурума, і деякою мірою перфекта і плюсквамперфекта.

Ключові слова: темпоральність, граматичні часи, функціональна семантика, койне, грецька мова.

Категорія темпоральності репрезентує систему засобів мовного відображення часових зв'язків дійсності в результаті та крізь призму досвіду пізнання феномену часу носіями мови. Семантичним ядром категорії темпоральності і центром граматичних засобів вираження часу в грецькій мові всіх періодів її розвитку традиційно вважають форми індикатива, тоді як часові форми інших способів належать до периферії футуральності. Такий погляд притаманний працям С. Соболевського (1908) [6], Г. Бабінотіса (1990) [1], Л. Звонської (2007) [3], А. Крокіс (2010) [4]. Водночас у новозавітніх студіях, починаючи з роботи С. Портера (1989) [10], існує доволі визнана думка про те, що грецьке дієслово не має чітко вираженої темпоральної семантики навіть в індикативі, а натомість, утворює змішану систему категорій виду й модальності, яку контекстуально можна віднести до того чи іншого часового проміжку. Цій проблематиці, зокрема, присвячені праці Д. Мет'юсона (2006, 2010) [8; 9], К. Кемпбела (2008) [7] та ін. Метою нашої роботи є спостереження над динамікою та механізмами розвитку граматичних засобів вираження часових відношень у койне порівняно з нормою аттичного діалекту, а також розвитком контекстуальних значень, зумовлених новим стилістичним реєстром, що має свої витoki у близькосхідній (старозавітній) традиції. Крім того, ця робота торкається важливих для сучасного мовознавства питань, що стосуються аналізу мовних структур як засобів репрезентації знань про базисні, універсальні поняття картини світу, такі як категорія часу, а також визначення відмінностей у світобаченні носіїв різних мов на різних історичних і культурних етапах. Об'єктом нашого вивчення виступила система граматичних часів грецької мови елліністичного періоду, співвідносних зі сферами теперішнього, минулого та майбутнього, а предметом – функціональні значення грецького презенса, імперфекта, аориста, перфекта, плюсквамперфекта та футурума. Матеріал аналізу становили грецькі новозавітні тексти.

Мікрополе теперішнього часу

Семантика форм теперішнього часу дуже широка. Питання про його значення завжди мало дискусійний характер. Категорійне значення презентних форм – "невизначене теперішнє", значення сучасності в широкому розумінні слова [2, с. 32]. По суті, теперішній час виступає тлом, на який накладаються елементи додаткових значень. Унаслідок виникають такі функціональні варіанти теперішнього, як: презент актуальний, історичний, проспективний, гномічний.

1. Praesens durativum позначає теперішнє актуальне, конкретизоване відповідними лексичними та граматичними показниками. У контекстуальне оточення цього часу можуть, зокрема, входити форми імператива, часові і просторові лексичні індикатори, а також маркери взаємодії учасників комунікативного акту:

στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας λέγει αὐτοῖς, Τί ζητεῖτε; Ἄ Ισус, обернувшись і побачивши тих, що йшли за Ним, сказав їм: Що ви шукаєте? (Ін 1:38).

2. Praesens gnomicum. Теперішнє завжди ототожнюється з тим моментом, який безпосередньо переживається свідомістю. Семантику теперішнього часу може характеризувати дія, що не передує і не слідує за моментом мовлення, а постійно повторюється в часі або є неодмінною характеристикою когось/чогось: ψυχικός δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ, μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν, καὶ οὐ δύναται γινῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται. Ἀ людина тілесна не приймає речей, що від Божого духа, бо це для неї безумство, і вона не може збагнути те, що осягається духовно (1 Кор 2:14).

3. Praesens universale зазвичай передає одвічну істину. У наступному контексті Ісус вживає це функціональне значення презенса для передачі позачасових вимірів свого духовного стану: ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὑρήσετέ [με], καὶ ὅπου εἶμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Будете шукати Мене, і не знайдете; і, де я є, туди ви не можете прийти (Ін 7:34).

4. Praesens historicum є синкретичною формою, що включає у тривалість теперішнього точку відліку, яка належить минулому. У тексті його супроводжують форми минулих часів. Вживання praesens historicum, уперше зафіксоване у класичний період грецької мови (V ст. до н. е.), пояснюється прагненням створити ілюзію очевидності шляхом зведення воедино часової системи персонажів, автора, читача і тим самим надати образності й жвавості оповіді в минулому: Τῆ ἑπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει... Наступного дня Іоанн бачить Ісуса, що йде до нього і каже... (Ін 1:29). Цей різновид презенса, будучи більш маркованою формою актуалізації дії, порівняно з аористом, може використовуватися для привертання уваги, опису окремих особливостей, вводити нових персонажів або зображати дію у її тривалості, з погляду мовця.

5. У свідомості мовця теперішнє може бути невіддільним не лише від минулого, але й майбутнього. Praesens prospectivum виражає спрямованість у час, що слідує моментом мовлення при обов'язковому контакті з ним. Проспективність теперішнього часу, на відміну від форми майбутнього, не передбачає розрив із точкою відліку [7, с. 69]: Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίῳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποίῳ. (Лк 20:8). Проспективна семантика презенса вживається, зокрема, для висловлення провіщень: Ἐτι χρόνον μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἶμι καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πτέμψαντά με. Ще трохи часу я перебуватиму між вами та піду до того, хто послав мене (Ін 7:33). У жанрі пророцтв найважливішим для мовця була не віднесеність до майбутнього в часі, а біблійний мотив сподівання і якісний перехід однієї дійсності в

іншу: λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός, Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Πορευού: ὁ υἱός σου ζῆ. *Каже до нього царський придворний: "Приди, Господи, поки дитина моя не померла". Ісус відповідає йому: "Іди, твої син житиме" (Ін 4:50).*

6. Praesens дієслова ἔρχομαι. Значення проспективності для теперішнього часу може бути запрограмовано лексичним значенням руху дієслова ἔρχομαι: Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμί ἰκανὸς λύσαι τὸν ἰμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· *Я хрещу вас водою, але (при)йде сильніший від мене, в якого я не гідний розв'язати ремінця на його взутті; Він буде хрестити вас Духом Святим і вогнем (Лк 3:16).* В аналогічних контекстах Євангелія Матфея 3:11, Марка 1:7, Луки 3:16, Іоанна 1:30, дієприкметник ἐρχόμενος входить до складу перифразу в пророцтвах Іоанна Хрестителя про месію.

Мікрополе минулих часів

У давньогрецькій мові та койне дія, віднесена до сфери минулого, у семантичному плані, набуває чіткого дейктичного протиставлення плану теперішнього або продовжує тривати на час згадки про неї або зберігає безпосереднє відношення до status praesens [3, с. 12]. Широкий вибір морфологічних форм для передачі минулого дає можливість відтворювати часову перспективу минулого, роз'єданого та поєданого з теперішнім, минулого дискретного й недискретного.

IMPERFECTUM

Імперфект вживається на позначення тривалої або повторюваної дії в минулому: Οἶδατε ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα ὡς ἂν ἤγεσθε ἀπαγόμενοι. *Ви знаєте, що коли ви були язичники, то ходили до німих ідолів, ніби вас щось тягнуло туди (1 Кор 12:2).* Він функціонує так само, як презенс, але часто з додатковим значенням віддаленості (просторової або логічної). У прагматичному аспекті імперфект є менш маркованою формою актуалізації минулого, порівняно з історичним презенсом, але більш специфічною, ніж аорист: ...ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο ἔλαβεν ἄρτον²⁴ καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ εἶπεν... *Господь Ісус у ніч, в яку його було зраджено, взяв хліб, воздає подяку і сказав... (1 Кор 11:23–24).*

Цей час також виражає неперервність, безупинність потоку подій, а тому може створювати враження, що він вибирає всі пласти часу. Широта лексичного діапазону дієслова 'бути' в імперфекті (ἦν) досягає найвищої абстракції: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. *Спочатку було Слово, і Слово було у (до) Бога і Бог був Словом (Ін 1:1).* Ὁ ὁπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. *Той, хто (при)йде за мною, існував до мене, бо був перше, ніж я (Ін 1:15).*

У грецькій мові класичної доби зустрічалися значення imperfectum inchoativum та imperfectum de sonatu. На відміну від imperfectum de sonatu, який міг мати як результативне, так і безрезультатне завершення початкового етапу дії, інхоативний імперфект представляв початковий етап дії, яка мала подальше продовження чи завершення. Такого типу темпоральна функціональна семантика в койне набуває експліцитного лексичного вираження із застосуванням інших часових форм, зокрема аориста: καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι. *І вони почали веселитися (Лк 15:24).*

AORISTUS

Зазвичай аорист функціонує як найменш маркована форма передачі фонові інформації, вказує лише на сам факт дії, залишаючи момент повного її здійснення поза граматичним значенням [5, с. 103], але в підсумку часто передає дію в результативному аспекті: Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός... *І Слово сталося тілом, і перебувало в нас, і ми побачили славу його, славу як єдиногородного від Отця (Ін 1:14).* Залежно від семантики дієслів, а також інших елементів контексту, індикатив аориста може набувати різних темпоральних відтінків. Зокрема, аорист може вказувати на момент початку чи завершення дії, на період тривалості, позначати багатократну завершену дію в минулому, коли зазначений час чи кількість тривалості: Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλα ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατέράσιν ἐν τοῖς προφήταις ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. *Багато разів і багатьма способами в давнину промовляв був Бог до отців через пророків, а в останні ці дні промовляв він до нас через сина... (Євр 1:1–2).* Аорист типово утворюється синтетично, але в койне, окрім синтетичних, можна зустріти й аналітичні форми вираження, представлені дієсловом εἶμι в імперфекті дієприкметником аориста смислового дієслова.

Як і в класичний період, у євангельських текстах у деяких випадках аорист дійсного способу може вживатись замість майбутнього часу, коли мовець категорично впевнений, що дія відбудеться. Оскільки такі вживання аориста зустрічаються в аподосисі умовного періоду, можна припустити, що тут мається на увазі не стільки відтінок посиленої епістемічної оцінки, скільки загальна вказівка на дію як таку: ἐὰν δὲ καὶ γαμήσης, οὐχ ἡμαρτες: καὶ ἐὰν γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτεν. *Якщо ти одружишся, то не згрішиш, і як дівчина заміж піде, вона не згрішить (1 Кор 7:28).* ἐὰν μή τις μένη ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλήμα καὶ ἐξηράνθη... *Якщо хтось не буде в мені перебувати, той буде викинутий геть, як галузка, і всохне (Ін 15:6).*

PERFECTUM

Грецький перфект має складну граматичну семантику. Узагальнено він позначає минулу завершену дію, що перейшла чи переходить у теперішній стан, причому вказівка на результат дії або її зв'язок із теперішнім має іноді більше значення, ніж сама дія [2, с. 297]: καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. *І ніхто не зійшов (понині) на небо, окрім того, хто з неба зійшов, – син людський (Ін 3:13).* Деякі з дієслів у формі перфекта вказують на інтенсивний характер дії: Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγεν λέγων... *Іоанн свідчить і голосно виголошує, говорячи... (Ін 1:15).*

Якщо до III ст. до н. е. perfectum позначав інактивність, фізичний чи психічний стан і не служив для розповіді про минулі події, то згодом він став вживатись паралельно до аориста як його експресивна заміна: ὁ ἔωρακεν καὶ ἤκουσεν τοῦτο μαρτυρεῖ... *І те, що він бачив і чув, те він свідчить (Ін 3:32).* У цьому прикладі форми перфекта й аориста співвідносяться як однорідні члени речення, але в інших випадках перфект, як найбільш маркована форма актуалізації дійсності, висвітлює найбільш важливу частину дискурсу.

У стилістиці євангельських творів часовий континуум перфекта, як правило, співвідноситься зі сферою

людини, на відміну від інших часів, зокрема, презенса, який передає дію як необмежену і нескінченну, а тому пов'язану зі сферою божественного. Коли Ісус доводить вищість свого свідчення, що йде від Бога, порівняно з тим, яке може дати людина, він говорить: ὑμεῖς ἀπεστάλακτε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκεν τῇ ἀληθείᾳ: *Ви послали до Іоанна і він вам засвідчує істину* (Ін 5:33). Обмежений характер людського свідоцтва співвіднесений із перфектом, який у наступному контексті протиставлений презенсу: ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω, ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε. *Я ж приймаю свідоцтво не від людини, але говорю це, щоб ви були спасенні* (Ін 5:34).

PLUSQUAMPERFECTUM

Давноминутий час виражає доконану дію й обмежений у тривалості стан, який існував у минулому внаслідок цієї дії. У новозавітній літературі він переважно зустрічається з дієсловами мовлення або наявності/відсутності руху: εἰρήκει (plqpf.) δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν (aor.) ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὑπνου λέγει. Ἰσус сказав про його смерть, вони ж подумали, що він говорить про відпочинок уві сні (Ін 11:13). οὐπω δὲ ἐληλύθει (plqpf.) ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν (impf.) ἔτι ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὑπῆντησεν (aor.) αὐτῷ ἡ Μάρθα. Ἰсус же не вийшов з селища, а знаходився на тому місці, де Марта зустріла його (Ін 11:30). Видова характеристика тут особливо відчутна на фоні імперфекта, якому давноминутий час протиставляється. Природно, що значення plusquamperfectum часто наближається до аористного: Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξεν λέγων... *В останні дні свята Ісус став і закликає, говорячи...* (Ін 7:37).

Попередню дію в минулому у грецькій мові виражав аорист. Плюсквамперфект традиційно такого значення не мав, але в койне він переймає властивість позначати доконану дію, що відбулася раніше іншої минулої дії, причину або додаткову інформацію щодо сцени основної дії [7, с. 217]: ἀτελθόντες δὲ εὔρον καθὼς εἰρήκει αὐτοῖς, καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα. *Вони відправилися, як він сказав їм, та приготували пасху* (Лк 22:13).

Для койне характерним є розвиток аналітичних форм, що мають значення активного або медіо-пасивного плюсквамперфекта. Вони утворюються від імперфектної форми дієслова εἶμι та participium perfecti medii/passivi: καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ,² καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν θεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν ... *Із ним дванадцять було та дехто з жінок, що були вилікувані від злих духів і хвороб...* (Лк 8:1–2). На IV ст. у койне вже були представлені ті варіанти аналітичних дієслівних форм результативного виду, із яких мова пізнішого періоду вибрала одну, яка стала її парадигматичною [1, с. 78].

Мікрополе майбутнього часу

Мікрополе майбутнього часу становить досить складне утворення в силу своєї багаторівневої структури та неоднорідності компонентів. У його центрі знаходилася система морфологічних засобів вираження, представлена futurum I, futurum II, futurum III. Форма futurum I та II пасивного стану може утворюватися не лише синтетично, а й аналітично. Аналітична форма утворюється від дієслова εἶμι 'бути' у майбутньому часі та participium praesentis medii/passivi смислового дієслова: παροδοθήσεσθε (Fut. pass. синт.) δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ

θανατώσουσιν (Fut. act. синт.) ἐξ ὑμῶν, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι (Fut. pass. аналіт.) ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. *І будуть вас зраджувати батьки, і брати, і рідня, і друзі заподіють смерть, і будуть вас усі ненавидіти за Ім'я моє* (Лк 21:16–17). В утворенні аналітичних форм із значенням необхідності може брати участь дієслово μέλλω: ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. *Вкладіть до вух своїх оці слова: син людський буде відданий людям до рук* (Лк 9:44). οὐχὶ πάντες εἰσὶν λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοῦς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; *Чи не всі вони духи службові, що їх посиляють на службу до тих, хто має спасіння успадкувати?* (Євр 1:14).

Futurum III утворюється від основ перфекта і виражає майбутній стан, який слідуватиме за дією як його результат і який існуватиме в зазначений майбутній час. У класичний період вже траплялися випадки вживання перифрастичного futurum III, який утворювали допоміжне дієслово ἔσομαι та participium perfecti activi. Такі форми наявні і в койне: Ἐγὼ ἔσομαι πεποισθῶς ἐπ' αὐτῷ: *Я буду надіятися на нього* (Євр 2:13).

Семантика майбутнього виражає різний ступінь очікування, передбачуваності, імовірності майбутніх подій. Вживання майбутнього часу в койне значно розширилися, порівняно з класичним етапом розвитку мови, за рахунок модальних функціональних значень, які раніше передавалися категоріями морфологічних способів імператива, кон'юнктива, опатива та аналітичними засобами вираження модальності.

Зокрема, Futurum також виступати функціональним еквівалентом conjunctivus dubitativus або conjunctivus finalis: Κύριε, εἰ πατάξομεν (conj. dubit.) ἐν μαχαίρῃ; *Чи не вдарити нам мечем?* (Лк 22:49). Μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὑπάγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἴνα καὶ οἱ μαθηταὶ σου θεωρήσουσιν (conj. final.) [σοῦ] τὰ ἔργα ἃ ποιεῖς: *Уходь звідси та йди до іудеїв, щоб і учні твої побачили твої діяння, які ти робиш* (Ін 7:3). І навпаки, conjunctivus з оу мῆ (пропозитивним і модальним запереченням) відповідає заперечній формі у майбутньому часі: Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μῆ πιστεύσητε. *Якщо знаків та чудес не побачите, ви не увіруєте* (Ін 4:48).

Futurum із часткою ὄφελον вживається на позначення optativus desiderativus та optativus hypotethicus в умовному реченні, які зникли в елліністичний період: ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατούντες ὑμᾶς. *О якби відсікли* (opt.desid.) τις, *хто підбурює вас* (Гал 5:12). λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει (opt.hypot.) αὐτῷ ἀναστάς διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὄσων χρήζει. *Кажу вам, якщо він не підведеться і не дасть йому заради дружби, то через докучання підніметься і дасть те, що він потребує* (Лк 11:8). Майбутній час також може передавати значення можливості: ἐπαίνεσω ὑμᾶς; ἐν τοῦτῳ οὐκ ἐπαίνῳ *Чи хвалитиму* (можу схвалити) вас? *За це не можу схвалити* (1 Кор 11:22).

Майбутній час, вживаний у Новому Завіті, може розширювати свій узус не лише внаслідок мовних, але й літературних взаємодій. У цьому випадку гіпотетичне значення futurum реконструюється виходячи лише зі стилістичних особливостей евангельських творів, які є незрозумілими поза традицією близькосхідної настановчої прози. Цей тип літератури має свої закони, відмінні від законів греко-римських чи новоевропейських вірців. Звичайно в центрі твору постає деяка проблема людської поведінки, яку

необхідно вирішити, тому мовець, як правило, прагне представляти ситуацію як реальну, а не узагальнену. Так, іноді контекст зумовлює вживання *futurum indicativum* на позначення обставин, які в аттичній прозі тлумачилися б як абстрактно можливі, і тому вимагали інших виразових засобів (*optativus hypoteticus*): Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ εἴπη αὐτῷ, Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους... *Нехай хтось із вас матиме друга та піде до нього вночі і скаже йому: "Друже, позич мені три хлібини" (Лк 11:5).*

Контекстуально майбутній час здатен набувати імперативного значення: καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ καὶ ἐπτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σὲ λέγων, Μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ. *І хоча б сім раз денно він завинив перед тобою і сім раз звернувся до тебе, говорячи: "Каюся", – вибач йому (Лк 17:4).* Це явище відбувається не стільки за рахунок типових для грецької мови функціонально-семантичних переходів між різними модальними значеннями, скільки внаслідок впливу стилістичних норм східної літератури, спрямованих не на прозорість значення чи стилістичну граційність форм, а на силу експресії і проникивість інтонації.

Підбиваючи підсумки дослідження, зауважимо, що ядро функціональних значень поля темпоральності у сфері теперішнього, минулого й майбутнього в койне залишилося без суттєвих змін порівняно з класичним періодом розвитку грецької мови. Деякі з цих колишніх значень пластично "вписалися" в нові світоглядні орієнтири елліністичної епохи. Так, наприклад, у стилістиці євангельських творів компактний континуум темпоральних відтінків перфекта на позначення інактивності, фізичного чи психічного стану, як правило, співвідноситься зі сферою людини, на відміну від інших часів, зокрема, презенса, який передає дію як необмежену й нескінченну, а тому пов'язану зі сферою божественного. Деякі з часових значень отримали експліцитне вираження шляхом утворення аналітичних форм (*imperfectum in choativum*), а інші – набули нових функцій. Так, до III ст. до н. е. *perfectum*, не служив для розповіді про минулі події, але згодом він став

вживатися паралельно до аориста як його експресивна заміна. Плюсquamперфект в койне став позначати різні аспекти фонові інформації. Найбільш значні інновації відбулися в сфері майбутнього. Вживання майбутнього часу в койне значно розширилися порівняно з класичним етапом розвитку мови і за рахунок модальних функціональних значень, які раніше передавалися категоріями морфологічних способів опататива (*optativus desirativus, optativus hipoteticus*), кон'юнктива (*conjunctivus dubitativus, conjunctivus prohibitivus, conjunctivus finalis*) та імператива. Отже, відмінне від античного розуміння універсуму, яке синтезувалося на загальнокультурному рівні, стало одним із факторів зміни медіума – стилістики, а подекуди й модально-темпоральних функціональних значень грецької мови.

Список використаних джерел

1. *Бабинопис Г.* Средневековый греческий язык (вступление и перевод М. Н. Славятинской) // Античность в контексте современности. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 76–77.
2. *Бондарко А. В.* Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность. – Л.: Наука, 1990.
3. *Звонська Л. Л.* Становлення парадигми темпоральності в давньогрецькій мові: автореф. дис ... д-ра філол. наук / Л. Л. Звонська. – К.: Б. в., 2007.
4. *Крокіс А. М.* Темпоральність грецькомовних релігійних текстів / А. М. Крокіс // Система і структура східнослов'янських мов: 36. наук. праць. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 2. – С. 231–236.
5. *Светнам Дж.* Вступ до грецької мови Нового Завіту / Дж. Светнам. – Львів: Вид-во ЛВА, 1995.
6. *Соболевский С. И.* КОИНН "общий" греческий язык (по связи с библейским) / С. И. Соболевский // Православная богословская энциклопедия. – СПб., 1908. – Т. IX. – С. 601–648.
7. *Campbell C. R.* Verbal Aspect, the Indicative Mood, and Narrative: Soundings in the Greek of the New Testament / Constantine R. Campbell. – Peter Lang, 2007.
8. *Mathewson D.* Rethinking Greek Verb Tenses in Light of Verbal Aspect: How Much Do Our Modern Labels Really Help Us? / Dave Mathewson. – Spring, 2006 https://faculty.gordon.edu/hu/bi/ted_hi_...6html2.doc
9. *Mathewson D. L.* Verbal Aspect in the Book of Revelation: The Function of Greek Verb Tenses in John's Apocalypse (Linguistic Biblical Studies) / David L. Mathewson. – Leiden: Brill, 2010.
10. *Porter S. E.* Verbal Aspect in the Greek of the New Testament, with Reference to Tense and Mood / Stanley E. Porter / Studies in Biblical Greek. – NY, Bern, Frankfurt am Main, Paris: Peter Lang, 1989.

Надійшла до редколегії 20.02.17

A. Polishchuk (Shadchina), PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

TEMPORAL SEMANTICS IN THE GREEK LANGUAGE OF THE NEW TESTAMENT

The article studies the system of tenses of Greek Hellenistic period, namely presence, imperfect, aorist, perfect tense, pluperfect and futurum. The analyzed material consisted of the Greek New Testament texts. The study concluded that the core of the field of temporality in the Koine remained almost without changes compared to the classical period, since the new contextual meanings gradually fitted into the new world-view patterns of the Hellenistic epoch. Peripheral changes have affected the temporal values of futurum, and to a certain extent of perfect and pluperfect.

Key words: temporality, tenses, functional semantics, Koine Greek.

A. Полищук (Шадчина), канд. филол. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ТЕМПОРАЛЬНАЯ СЕМАНТИКА В ГРЕЧЕСКОМ ЯЗЫКЕ НОВОГО ЗАВЕТА

Посвящена изучению системы грамматических времен греческого языка эллинистического периода, а именно: функциональные значения презенса, имперфекта, аориста, перфекта, плюсквамперфекта и футурума. Материал анализа составляли греческие новозаветные тексты. Исследование пришло к выводу, что ядро поля темпоральности в койне осталось практически без изменений по сравнению с классическим периодом, поскольку новые контекстуальные значения пластически "вписались" в новые мировоззренческие модусы эллинистической эпохи. Периферийные изменения коснулись темпоральных значений футурума, и в определенной степени перфекта и плюсквамперфекта.

Ключевые слова: темпоральность, грамматические времена, функциональная семантика, койне, греческий язык.